

Hannu Salmi

Akatemiaprofessori, kulttuurihistoria, Turun yliopisto

EUROVISIO JA SODAN MUISTO

Vuoden 1974 Eurovision laulukilpailu Brightonissa muistetaan ennen kaikkea Abban kappaleesta ”Waterloo”, joka nimensä puolesta viittasi Euroopan sotaisaan historiaan, Napoleonin häviöön nykyisen Belgian alueella vuonna 1815. Itse kappaleessa viittaus oli vertauskuvallinen, sillä todellinen kamppailu käytiin rakkauden valtakunnassa. Lopulta lemmen katastrofi osoittautui menestykseksi, sillä Abba nousi kilpailun ylivoimaiseen voittoon.

Brightonissa kuultiin viittaus myös läheisempään katastrofiin, toiseen maailmansotaan, kun Jugoslavian edustaja Kornj Grupa nousi lavalle ennen Abban esitystä.¹ Yhtye tulkitsi kappaleen ”Moja generacija”, joka kuvasi sukupolvikokemusta, vuonna 1942 syntyneiden lasten kiinnittymistä sotaan ja sen muistoon (kuva 1).

Vuonna 1974 toisen maailmansodan päättymisestä oli kulunut vasta 29 vuotta. Niin paikan päällä Brightonissa kuin televisioruutujenkin ääressä oli monia, joille sodan kokemukset olivat yhä kipeänä mielessä, sekä menetettyjen sukulaisten että omakohtaisten kokemusten kautta. Pohdin seuraavassa lyhyesti Eurovision laulukilpailujen suhdetta sotaan ja palaan lopuksi siihen, mitä Kornj Grupan odottamaton kappale merkitsi vuonna 1974.

Kuva 1. Kornj Grupa. Vasemmalta: Zlatko Pejaković (laulu), Bojan Hreljac (basso), Josip Boček (kitara), Vladimir Furduj (rummut), Kornelije Kovač (piano). Kuvakaappaus Eurovision laulukilpailusta 1974: <https://www.youtube.com/watch?v=VGWMzNswyHM>.

Eurovision, sota ja rauha

Sodan varjo oli kouriintuntuva, kun Eurovision laulukilpailuna tunnettu institutio käynnistyi Sveitsin Luganossa 24. toukokuuta 1956 järjestetyllä tapahtumalla. Rauha oli hauras, vasta runsaan vuosikymmenen ikäinen. Ensimmäinen *Le Grand-*

¹ Brightonin loppukilpailun esiintymisjärjestyksestä ja kappaleista, ks. *Eurovision 1974 Results: Voting & Points*.

Prix Eurovision de la Chanson Européenne oli gaalailta, jonka sisällössä ei sotaa, sen paremmin kuin jälleenrakennusaikaakaan, muisteltu: laulut elivät nyt-hetkessä ja kertoivat niin Hollannin laululinnuista kuin menetetyistä rakkauksista öisen Seinejoen varrella. Silti sota oli kilpailun olennainen taustatekijä. Koko Euroopan integraatiohistorian voi tulkita pyrkimyksenä välttää sodan kauhut, jotka oli juuri jätetty taakse, ja silloittaa Ranskan ja Saksan vastakkainasettelua, joka oli lyönyt leimansa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kansainvälisille suhteille Euroopassa. Vuonna 1951 Alankomaat, Belgia, Italia, Luxemburg, Ranska ja Saksan liittotasavalta allekirjoittivat sopimuksen Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamisesta, ja taloudellinen integraatio käynnistyi seuraavana vuonna. Laaja kansainvälinen mediayhteistyö oli alkanut vuonna 1950, kun Euroopan yleisradioliitto EBU oli perustettu. Eurovision laulukilpailu puolestaan syntyi, kun EBU:n toimitusjohtaja, sveitsiläinen Marcel Bezençon teki aloitteen Monacon yleiskokoukselle vuonna 1955. Innoittajana olivat neljä vuotta aiemmin käynnistyneet Sanremon iskelmäfestivaalit (Vuletic 2018, 1–3; ks. myös Kennedy O’Connor 2010; West 2017). Taloudellisen yhteistyön lisäksi tarvittiin kansojen ja kulttuurien vuorovaikutusta, johon EBU pystyi toiminnallaan vaikuttamaan. EBU:n jäsenenä Suomi oli perustamassa laulukilpailua, mutta omalla esityksellään se oli mukana vasta vuodesta 1961 lähtien.

Eurovision laulukilpailu oli ase sodan muistoa vastaan. Alussa se oli pikemminkin aktiivisen muistinmenettämisen foorumi kuin paikka käsitellä kipeitä kokemuksia. Samaan aikaan oli syntynyt uusia jakolinjoja. Ensimmäinen kilpailu järjestettiin Sveitsissä, puolueettomalla maaperällä, jossa ei ollut käyty toisen maailmansodan taisteluita ja joka pysytteli syrjässä myös kylmän sodan syvenevästä vastakkainasettelusta. Silti ensimmäinen kisa oli leimallisesti integroituvien Länsi-Euroopan maiden viihdetapahtuma. Samaan aikaan musiikkimaailma oli ideologisesti jakaantunut, mistä kertoo se kansainvälinen huomio, jonka Yves Montandin Neuvostoliitonmatka ja Itä-Euroopan-kiertue herättivät vuodenvaihteessa 1956–1957 (Oiva et al. 2021). Kun Eurovision laulukilpailu alkoi laajentua, Itä-Eurooppa seurasi perässä: Sopotin festivaalit, jotka myöhemmin tunnettiin Intervision laulukilpailuna, saivat alkunsa kylmän sodan ollessa syvimmillään vuonna 1961. Samaan aikaan läntinen tapahtuma laajeni, kun Pohjoismaat tulivat vähitellen mukaan, Tanska vuonna 1957, Ruotsi 1958, Norja 1960 ja Suomi 1961. Eurovision laulukilpailu sai myös jäsenen rautaesiripun tuntumasta, kun Jugoslavia, joka ei ollut Varsovan liiton jäsen, liittyi mukaan vuonna 1961 (Vuletic 2018, 17–52, 89–110).

Eurovision laulukilpailun rauhansanoma sai kaunopuheisen ilmauksensa vuoden 1963 loppukilpailun televisiolähetyksessä, kun BBC:n Stuart Hood päätti ohjelman sanoihin, joissa hän ylisti musiikin ja teknologian yhdistävää voimaa:

On ihmeellinen ajatus (...), että täältä studiosta viimeisen tunnin aikana on lähetetty musiikkia ja kuvia Eurooppaan, paikkoihin, jotka ovat niinkin kaukana toisistaan kuin Helsinki, Madrid, Palermo, Belgrad, Pariisi ja Berliini (...) Ehkä te, kuten minäkin, olette iloisia ajatuksesta, että saimme kerrankin nauttia modernin tieteen saavutuksista ilman sitä kylmäävää pelkoa, joka niin usein seuraa teknologian ihmeitä. (*Eurovision Song Contest 1963*; ks. myös Wilken 2019, 181; suomennos HS).

Stuart Hood mainitsi Helsingin ohella Belgradin esimerkkinä Euroopan rajoista, tai ainakin alueista, jotka olivat kaukana toisistaan, maantieteellisesti, ehkä ideologisesti. Samalla lausunto antoi arvoa kahdelle jäsenmaalle, Suomelle ja Jugoslavialle, jotka olivat vasta hiljattain tulleet osaksi Eurovisio-perhettä.

”Minun sukupolveni”

Historioitsija Dean Vuletic on useissa tutkimuksissaan käsitellyt Jugoslavian roolia Eurovision laulukilpailun osallistujana. Jugoslaviassa kilpailuun osallistumista pidettiin merkityksellisenä jo siksi, että maan kasvava matkailuteollisuus saisi näkyvyyttä. Useissa 1960-luvun kappaleissa korostuivat, asiaan kuuluvasti, meriaiheet teemat ja merellisyys. Pisteitä Jugoslavian kappaleet saivat kuitenkin niukasti, mikä herätti keskustelua siitä, onko maan tuotanto liian epämodernia ja liian kaukana läntisestä musiikkimausta (Vuletic 2007, 83–97; Vuletic 2018, 114; ks. myös Vuletic 2020).

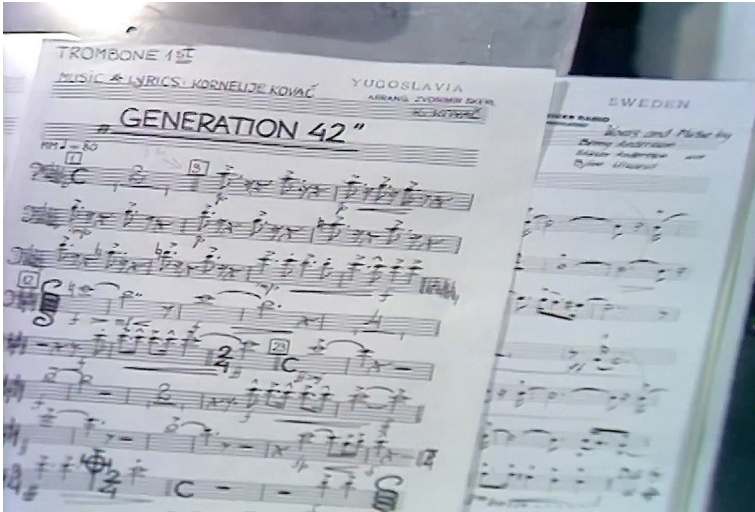
Vuletic mainitsee teksteissään myös Kornin Grupan ”Moja generacija”-kappaleen, mutta vain lyhyesti (Vuletic 2018, 114) tai alaviitteessä (Vuletic 2007, 87–88). Jugoslavian Eurovisio-edustajien joukossa kappale epäilemättä onkin poikkeus eikä ole saanut huomiota silloin, kun tavoitteena on ollut hahmotella tyypillistä euroviisua. Laulu oli poikkeuksellinen jo siksi, että sen ytimessä oli toisen maailmansodan muisto. Jos laulukilpailun synty ankuroituu vahvasti haluun irtautua sodan luomista vastakkainasetteluista, voi sota-aiheiden välttämistä tai sodan ”unohtamista” pitää strukturoivana poissaolona, joka pitkään luonnehti Eurovision laulukilpailua mediatapahtumana. Tästä näkökulmasta Kornin Grupan kappale on anomalia, joka peittyi Brightonin illassa Abban käännekohdanomaiseen menestykseen. Sittemmin sotaviittauksia on kuultu muun muassa Bosnia-Hertsegovinan kappaleessa ”Sva bol svijeta” (1993) ja Ukrainan kappaleessa ”1944” (2016).²

Olin vuonna 2003 sähköpostitse yhteydessä Kornin Grupa -yhtyeen perustajaan ja jäsenen Kornelije Kovačiin, josta on sittemmin tullut Serbian tunnetuimpia elokuva-säveltäjiä. Vuonna 1942 syntynyt Kovač oli ”Moja generacija”-kappaleen säveltäjä ja sanoittaja. Progressiivinen Kornin Grupa oli perustettu Belgradissa syyskuussa 1968, ja sen tavoitteena oli yhdistää vaikutteita rockista, jazzista, popista ja klassisesta musiikista. Samantapaisia fuusiobändejä olivat Jugoslaviassa myös Smak ja Mladi Levi. Kovač totesi, ettei ”Jugoslavian silloisessa levyteollisuudessa ollut mahdollista keskittyä pitkiin, 8–18-minuuttisiin proge-esityksiin, jotka olivat yhtyeen tavoite, vaan kokoonpanolta odotettiin lyhyempiä popkappaleita”. Seitsemänvuotisen historiansa aikana Kornin Grupa julkaisi kolme LP-levyä *Korni grupa* (1972), *Not an ordinary life* (1974) ja *1941* (1979). Yhtyeen esikuvia olivat Yes, Emerson, Lake and Palmer ja Gentle Giant sekä italialaiset Area ja Premiata Forneria Marconi (Kovačin sähköpostit 23.1., 20.2. ja 22.2.2003).

Kornin Grupa osallistui vuoden 1974 Opatija-festivaaleille, jonka voittaja valittiin automaattisesti edustamaan Jugoslaviaa saman vuoden Eurovision laulukilpailuun. Kovač muistelee, että ”syntymästani kertova tarina” otettiin hyvin vastaan, ja siitä pitivät niin raati kuin yleisökin: ”Harvinaiset soinnut, oudot sävelkulut ja dynaamiset kontrastit tekivät voitostamme meille vieläkin tärkeämmän.” Vaikka sävellys oli alun perin tehty Opatijan festivaalikeskustalle, myös kansainvälinen yleisö oli Kornin Grupan mielessä: Brightonissa esityspäivän harjoituksissa yhtye esitti laulun kriitikoille englannin kielellä, mutta päälähetyksessä se kuultiin serbiaksi (Kovačin sähköposti 22.2.2003). Kilpailun säännöt eivät olisi olleet esteenä kielivalinnalle – lauloivathan myös Suomi, Ruotsi ja Norja kappaleensa englanniksi.

Brightonin loppukilpailun televisiolähetyksessä nähtiin myös vilahdus Jugoslavian edustuskappaleen partituurista. Kun lähetyksesi siirtyi Kornin Grupan esittelystä estradille, kamera paljasti hetkeksi pasunistin nuottilehden, joka oli osa kapellimestarin

² Kiitän kommentteista Mari Pajalaa ja Pertti Grönholmia. Suorien sotakomenttien lisäksi voi mainita rauhanaatteen kautta tapahtuneet viitteet esimerkiksi Saksan liittotasavallan kappaleessa ”Ein bißchen Frieden” (1982) ja Israelin kappaleessa ”Hallelujah” (1979). Kappaleiden sanoitukset ja niiden englanninkieliset käännökset löytyvät osoitteesta <https://eurovisionworld.com/>.

Kuva 2. Pasunistin nuottilehti Eurovision laulukilpailussa 1974. Kuvakaappaus televisiölähetyksestä 1974: <https://www.youtube.com/watch?v=VGWMzNswyHM>.

Zvonimir Skerlin tekemää sovitusta. Nuottilehdellä kappaleen nimi on englanniksi "Generation 42" (kuva 2). Televisioruudussa katsojat näkivät saman serbian kielellä "Generacija '42". Kovač itse kuului siis siihen sukupolveen, jota laulu kuvasi: hän oli syntynyt 1. tammikuuta 1942. Jugoslavia oli ajautunut sotaan jo edellisenä vuonna, kun akselivallat olivat 6. huhtikuuta 1941 tehneet invaasion maahan.

Laulunsa ensimmäisessä säkeistössä Kovač kuvaa syntymänsä hetkeä sodan keskellä (suomennos HS):

Yhtäkkiä kohtalokkaana yönä vuonna -42
näytti siltä, että sataa lunta
ja saapui sota
ja vieras sotilas ja pelko.

Äiti oli synnyttänyt lapsensa "haaveilemaan vapaudesta", mutta jo ensimmäisenä yönään tämä joutui kuuntelemaan aseiden jyskettä ja "itkemään käsi huulillaan". Laulun kertosäkeistössä menneisyyden kuva saa vastapainokseen sukupolvikokemuksen: vuoden 1942 lapset olivat selvinneet myrskyisistä päivistä ja kulkeneet omia polkujaan, eri suuntiin. Sodan niukkuuden tilalle oli tullut vauraampi nykyhetki, jossa sodan sukupolvi oli astumassa kohti keski-ikää:

Nyt on aika erilainen ja jokaisella on oma polkunsaa.
Mitä pidemmällä olemme, sitä enemmän haluan
tietää missä muut asuvat, juovat, laulavat, missä he ovat nyt.

Minun sukupolveni vuodelta -42
on nyt naimisissa ja sillä on lapsia.
Minun sukupolveni vuodelta -42
muuttui vakavaksi, koska niin on oltava.

Itäblokin maissa toisen maailmansodan muisto eli vahvasti, ja elää yhä. Jugoslaviassa tähän yhdistyi erityinen vastarinnan ajatus, sillä Josip Broz Tito oli johtanut partisaanijoukkojen avulla taistelua akselivaltojen miehitystä vastaan. Titon Jugoslaviassa sodan muistoa vaalittiin, ja Kornij Grupa osallistui tämän historiakulttuurin rakentamiseen myös vuonna 1973 levyttämällä kappaleella "Ivo Lola", jonka päähenkilö oli kroatialaistaustainen partisaani Ivan Ribar (1916–1943), lempinimeltään Ivo Lola. Kappale "Moja generacija", tai "Generacija '42", voidaan tulkita saman

YUGOSLAVIA

(Courtesy of Studio-TV Revue)
SINGLES

This
Week

- 1 MOJA GENERACIJA GENERACIJA (My Generation)—Korni Grupa (RTB)
- 2 LJUBAV JE SAMO REC/DOME MOJ (Love Is Only A Word/My Home)—Zdravko Colic (Jugoton)
- 3 IMA VREMENA (There Is Still Time)—Leo Martin (RTB)
- 4 NITKO TE NECE VOLJETI KAO JA (Nobody Will Ever Love You As I Do)—Dusko Lokin (Jugoton)
- 5 PRICAJ MI O LJUBAVI (Talk About Me Love)—Olivera Kararina (RTB)
- 6 ZBOG POLJUBACA TVOJIH (Because Of Your Kisses)—Betty & Bob (Jugoton)
- 7 MILI MOJ (Mr Darling)—Tereza Kesovija (Jugoton)

- 8 THE FIRST TIME I EVER SAW YOUR FACE/JESSE—Roberta Flack (Suzy)
- 9 MOJ PRIJATELJ ARI (My Friend Ari)—Kemal Monteno (Jugoton)
- 10 TI SI OBALA TA 9 (You Are That Shore)—Biserka Veltanić (RTB)

This
Week

- 1 ODISEJA—Leo Martin (RTB)
- 2 NECU TEBE (I'm Not Wanting You)—Olivera Katarina (RTB)
- 3 WELCOME—Santana (Suzy)
- 4 NITKO TE NECE VOLJETI KAO JA—Dusko Lokin (Jugoton)
- 5 DEMIS—Demis Roussos (RTB)
- 6 INDEKSI (Jugoton)
- 7 MUZIKO, LJUBAVI MOJA (Music , My Love)—Kemal Monteno (Jugoton)
- 8 HOMO VOLANS—Arsen Dedic (Jugoton)
- 9 ONLY YOU—The Platters (RTB)
- 10 SWEET FREEDOM—Uriah Heep (Jugoton)

Kuva 3. Jugoslavian single-lista toukokuussa 1974. Kuva: *Billboard* 11.5.1974.

linjan jatkona, paitsi viittauksena sodan kauhuun myös arvostuksena sitä taistelua kohtaan, jota partisaanit olivat käyneet ja jonka tuloksena moderni Jugoslavia oli syntynyt. *Billboard*-lehden numerossa 11. toukokuuta 1974 palsta "Hits of the World" dokumentoi kappaleen suosion, sillä se oli noussut kotimaassaan singlelistan kärkeen (kuva 3). Samaan aikaan "Waterloo" oli noussut sekä Ison-Britannian että Belgian listan ykköseksi.

Korni Grupan "Moja generacija" voidaan tulkita aiheeltaan ja asetelmaltaan kappaleeksi, joka oli mahdollista lähettää kansainväliseen laulukilpailuun. Eurovision kontekstissa se loi kuitenkin odottamattoman särön muistuttamalla sodasta, jonka välttämiseksi kulttuurisin sitein koko kilpailu oli perustettu. Samalla kappale muistutti ylijäisestä sodan muistista ja sen eri rekistereistä, vaikka laulun tulkitseminen loppukilpailussa serbian kielellä varmasti vaikuttikin siihen, ettei se herättänyt yhtä paljon huomiota kuin seuraavana kuultu "Waterloo". Vuoden 1974 voittajakappaleessa historia oli karnevalistinen leikittelyn kohde. Abba lauloi Stikkan Andersonin sanoin: "The history book on the shelf is always repeating itself." Korni Grupan sukupolvikappaleessa sen sijaan historia on yksisuuntainen: menneisyyden katastrofi on vakavoittanut nykypolven, mutta se elää yhä nykyhetkessä, kokemuksena, joka ei päästä otteestaan.

Lähteet

Audiovisuaaliset tallenteet

ESC 1974 – Yugoslavia. Generacija '42. *Youtube.com*. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=X2fCa6QdKyI>> (linkki tarkistettu 30.3.2021).

Eurovision Song Contest 1963. *Youtube.com*. Saatavilla: <<https://www.youtube.com/watch?v=mSH4RShfsSM>> (linkki tarkistettu 30.3.2021).

Kirjeet

Kornelije Kovačin sähköpostit Hannu Salmelle 23.1., 20.2. ja 22.2.2003. Kirjoittajan hallussa.

Aikakauslehdet

Hits of the World. *Billboard* 11 May 1974. Saatavilla: <<https://books.google.fi/books?id=bwkEAAAAMBAJ>> (linkki tarkistettu 30.3.2021).

Verkkosivut

Eurovision 1974 Results: Voting & Points. *Eurovisionworld.com*. Saatavilla: <<https://eurovisionworld.com/eurovision/1974>> (linkki tarkistettu 30.3.2021).

Tutkimuskirjallisuus

Kennedy O'Connor, John (2010) *The Eurovision Song Contest: The Official History*. London: Carlton Publishing.

Oiva, Mila; Salmi, Hannu & Johnson, Bruce (2021) *Yves Montand in the USSR. Cultural Diplomacy and Mixed Messages*. London: Palgrave Macmillan.

Vuletic, Dean (2018) *Postwar Europe and the Eurovision Song Contest*. London: Bloomsbury Publishing.

Vuletic, Dean (2007) The Socialist Star: Yugoslavia, Cold War Politics and the Eurovision Song Contest. Teoksessa Ivan Raykoff & Robert Deam Tobin (toim.) *A Song for Europe: Popular Music and Politics in the Eurovision Song Contest*. Aldershot: Ashgate, 83–97.

Vuletic, Dean (2020) Yugoslavia and the Eurovision Song Contest. Teoksessa Danijela Špirić-Beard & Ljerka Vidić Rasmussen (toim.) *Made in Yugoslavia: Studies in Popular Music*. London: Routledge.

West, Chris (2017) *Eurovision! A History of Modern Europe Through the World's Greatest Song Contest*. London: Melville House.

Wilken, Lisanne (2019) The Eurovision Song Contest as Cultural Diplomacy during the Cold War: Transmitting Western Attractiveness. Teoksessa Óscar J. Martín García & Rósa Magnúsdóttir (toim.) *Machineries of Persuasion: European Soft Power and Public Diplomacy during the Cold War*. Oldenbourg: De Gruyter, 171–190.